

FINANSTILSYNET

THE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Styret i SPAREBANK 1 SØR-NORGE ASA
Postboks 250
4068 STAVANGER

Vår referanse
23/11325
Deres referanse

13.12.2024

Tilsynsrapport

1 Innledning

Finanstilsynet gjennomførte tilsyn 22.-23. november 2023 med SpareBank 1 SR-Bank (heretter omtalt "banken"). Formålet med tilsynet var å belyse og vurdere bankens kredittrisiko med tilhørende styring og kontroll. Det ble rettet særskilt oppmerksomhet mot bankens anvendelse av IFRS 9, herunder tapsmodeller, tapsvurderinger og tapsavsetninger.

Til grunn for tilsynsrapporten ligger Finanstilsynets foreløpige tilsynsrapport datert 7. juni 2024 og styrets kommentarer til denne i brev av 26. september 2024. Tilsynet ble gjennomført før fusjonen med SpareBank 1 Sørøst-Norge var kjent.

2 Finanstilsynets oppsummering

Banken er identifisert som systemviktig, og har nylig fusjonert med SpareBank 1 Sørøst-Norge. Finanstilsynet forventer at banken løpende vurderer ressursituasjonen i kontrollfunksjonene, samt omfanget av rammer og uavhengig kontroll. Det er betydelig rom for skjønnsutøvelse i bankens beregning av forventet tap etter IFRS 9, og Finanstilsynet mener at banken løpende bør videreutvikle rammeverket og modeller for beregning av forventet tap. Finanstilsynet presiserer at banken skal vurdere vesentlig økt kredittrisiko for grupper av lån med lignende egenskaper dersom enkelte faktorer ikke kan identifiseres på enkeltlån. Finanstilsynet forventer at banken styrker opplæring av kundefrådgivere, slik at kredittforringede engasjementer identifiseres til rett tid.

3 Finanstilsynets merknader

3.1 Vurdering kredittrikonivå på bedriftsmarkedet

Finanstilsynet noterte fra tilsynet at banken i overgangen til en grønnere virksomhet ønsker å følge kundene i transisjonen, og reiste i foreløpig rapport spørsmål om banken har etablert strategier eller retningslinjer for utlånsvekst til ulike bransjer eller områder i lys av omstillingen. Styret skriver i sitt svarbrev at banken har spisset sine klimamål for å redusere utslipp fra konsernets portefølje, uten at det er satt konkrete mål for utlånsvekst til ulike bransjer. Det er utviklet et eget rammeverk i bedriftsmarkedet (BM) for bærekraftig og bærekraftslinket finansiering, hvor det er etablert utlåns mål for denne type finansiering som skal nås innen 2030.

Finanstilsynet viste under tilsynet til økende volum knyttet til oppkjøpsfinansiering og fasiliteter knyttet til PE-fond. Finanstilsynet vurderer, på generell basis, at det er høy risiko knyttet til oppkjøpsfinansiering, som normalt har høye belåningsgrader, sikkerheter med høy verdimessig usikkerhet (ofte unoterte aksjer), og sårbarhet for volatilitet i kontantstrøm. Finanstilsynet viste i foreløpig tilsynsrapport til bankens oppkjøpsportefølje, som banken vurderer å ha en middels risiko, og reiste spørsmål om oppkjøpsfinansiering i utgangspunktet bør vurderes som høy risiko.

Styret er enig i Finanstilsynets vurdering om at oppkjøpsfinansiering, slik Finanstilsynet beskriver det, tilsier at risikoen er høy, men vurderer at bankens portefølje ikke har høy belåningsgrad eller volatilitet i kontantstrømmen, og at risikoen for oppkjøpsporteføljen totalt sett er middels. Finanstilsynet noterer fra styrets svar at banken har etablert en ramme for oppkjøpsfinansiering, og at den overordnede risikoprofilen for bankens oppkjøpsportefølje skal være moderat.

Finanstilsynet noterte at banken søker å redusere utlånsvolum mot kunder i høyrisikoklasser. Finanstilsynet merket seg at banken overskred fastsatte høyrisikorammer for landbruks- og næringslivskunder under tidspunktet for tilsynet. Bankens bedriftsmarkedsportefølje viser høy andel eksponering i svakere risikoklasser målt etter bankens risikoklassifiseringssystem. Bankene viste under tilsynet til at nye kunder uten tilstrekkelig regnskapshistorikk normalt får en svak score i risikoklassifiseringen, og at kredittbeslutningene er fattet på et bredere grunnlag. Bankene viste videre til forventning om positiv migrering, men Finanstilsynet presiserer at banken forventes å monitorere om høyrisikokunder migrerer som forventet. Bankene viser til at den ikke har endret inntakspolitikken de siste årene, og at den negative utviklingen i høyrisikoklassene for SMB og Landbruk i hovedsak skyldes negativ migrering på eksisterende kunder. Dette skyldes hovedsakelig svakere regnskapstall som følge av blant annet høyere rentekostnader.

Finanstilsynet noterer at styret vurderer at dagens porteføljesammensetning i BM er tilfredsstillende og innenfor ønsket risikoprofil.

3.2 Styring og kontroll av kredittvirksomheten

Finanstilsynet kommenterte i foreløpig tilsynsrapport en endring banken har gjennomført i sitt rammeverk for kredittgivning, som blant annet inkluderte en reduksjon av absolutte krav gjeldende for finansieringer, og ba om styrets vurdering av den gjennomførte endringen. Det fremkommer av styrets svarbrev at omleggingen som er gjennomført vurderes å være hensiktsmessig og ikke har medført økt kredittrisiko. Overvåkingen av førstelinjens kredittarbeid knyttet til kredittfaglige føringer og absolutte krav skjer gjennom saker som behandles i kredittutvalgene før innvilgelse, og gjennom etablert stikkprøvekontroll på bruk av egne fullmakter etter innvilgelse. Finanstilsynet noterer fra svarbrevet at banken planlegger å etablere en uavhengig kontrollfunksjon i andrelinjen på kredittsiden i forbindelse med formell etablering av SpareBank 1 Sør-Norge.

Finanstilsynet ba i foreløpig tilsynsrapport styret orientere om planen for den videre oppbemanning av Compliance og Risikostyringsfunksjonen. Styret redegjør i sitt svarbrev for størrelsen på oppbemanningen, og hvilke områder innen risikostyring og compliance bemanningen vil være fordelt på i den fusjonerte banken, Sparebank 1 Sør-Norge. Styret vurderer at Risikostyringsfunksjonen og Compliance etter fusjonen er tilstrekkelig bemannet både i et regulatorisk perspektiv.

3.3 Bransjeanalyser

Finanstilsynet reiste i foreløpig tilsynsrapport spørsmål om banken i sine retningslinjer burde inkludere beskrivelser av hvordan bankens bransjeeksponering skal følges opp, herunder retningslinjer for utarbeidelse av bransjerapporter, og utarbeidelse av dokumentasjon tilgjengelig for førstelinje hvor det fremgår hvordan banken vurderer risikobildet i bransjen, og hvilken risikoappetitt banken har. Styret beskriver i sitt svarbrev hvordan bransjeeksponeringer følges opp gjennom organisering, og at det for enkelte bransjer utarbeides bransjerapporter i henhold til etablerte retningslinjer. Det fremgår at banken utarbeider segmentstrategier for prioriterte bransjer og at disse kommuniseres til førstelinjen på strategi- og divisjonssamlinger. Når det gjelder utarbeidelse av dokumentasjon tilgjengelig for førstelinje hvor det fremgår hvordan banken vurderer risikobildet i bransjen, fremgår det av svarbrevet at banken vurderer å inkludere dette i de enkelte bransjekortene i bankens kredittheft. Finanstilsynet tar styrets svar til etterretning.

3.4 Overvåking av porteføljekvalitet og identifisering av problemengasjement

Finanstilsynet viste til viktigheten av god opplæring av kunderådgivere slik at rutinene for identifisering av engasjementer med vesentlig økt kredittrisiko foretas med presisjon på rett tidspunkt. Finanstilsynet vurderer at det er hensiktsmessig at kunderådgiver er ansvarlig for å identifisere engasjementer som skal vurderes for antisipert mislighold, men at banken må påse at det er tilstrekkelig uavhengighet i beslutningen om merkingen av slike engasjementer. Finanstilsynet har merket seg at banken har et pågående arbeid knyttet til oppdateringen av dette rammeverket, og at banken skal ferdigstille dette arbeidet innen utløpet av 2024. Styret er enig i Finanstilsynets vurdering.

3.5 Forventet tap

Under det stedlige tilsynet ble det rettet særskilt oppmerksomhet mot bankens anvendelse av IFRS 9, herunder tapsmodeller, tapsvurderinger og tapsavsetninger. Det ble brukt mest tid på bankens bedriftsmarkedsportefølje (BM).

Bankens modell for beregninger av forventet kredittap i trinn 1 og 2 (ECL-modellen) er utviklet av Kompetansesenter for kredittmodeller (KFK) i samarbeid med de øvrige bankene i SpareBank 1-alliansen. Modellen ble først tatt i bruk i 2016 og har vært gjenstand for løpende videreutvikling. Det er presisert i modelldokumentasjonen at den enkelte bank er ansvarlig for beregningene og rapportering, og må regne med å bruke mye tid på å sette inn i regelverket, lage prognoser med modellen og kontrollere hvordan prognosene står i forhold til historiske/faktiske observasjoner og de makroøkonomiske scenarioene.

3.5.1 Modellbegrensninger

PD-modell for identifisering av vesentlig økt kredittrisiko

Banken måler endringer i misligholdssannsynlighet (PD) i BM (utenom eiendom) ved hjelp av 12-måneders PD fra IRB-systemet. Dette innebærer at PD utelukkende estimeres på grunnlag av historisk informasjon på kunde-/kontonivå. Etter Finanstilsynets vurdering må banken foreta en tilleggsvurdering om makroøkonomiske forhold tilsier at flere utlån har vesentlig økt kredittrisiko. Det vises her også til at IFRS 9 legger til grunn at vurdering om kredittrisikoen har økt vesentlig bør gjøres på grupper av utlån dersom enkelte faktorer ikke kan identifiseres på enkeltlån, jf. IFRS 9 B5.5.16. I foreløpig rapport ga Finanstilsynet uttrykk for at vi ikke kan se at banken har foretatt en slik vurdering.

Banken skriver i sitt svar at det er funksjonalitet i parametersettingen som ivaretar dette, enten gjennom særskilte påslag på bransjer eller segmenter eller ved direkte overstyring til trinn 2. Banken foretar jevnlig målrettede analyser av porteføljen for å identifisere mulige utfordringer som ennå ikke har materialisert seg i økt PD. Banken har informert at funnene fra disse analysene reflekteres i plasseringer av kunder på watchlist, og at fremoverskuende informasjon på den måten er i ivaretatt identifisering av vesentlig økt kredittrisiko.

Finanstilsynet noterer at banken har funksjonalitet i parametersettingen som ivaretar tilleggsvurdering om makroøkonomiske forhold, men vurderer at funksjonaliteten ikke er tilstrekkelig og i begrenset grad benyttet. Etter Finanstilsynets vurdering bør kriterier for overstyringer fremgå av rutinebeskrivelsen og løpende vurderinger av behovet for overstyringer dokumenteres.

PD-modell i beregning av forventet tap

Finanstilsynet reiste i foreløpig rapport spørsmål om sammenhengen mellom PD-modell som anvendes i vurdering av om utlån har vesentlig økt kredittisiko (trinnmigrering) og PD-modell som anvendes for beregning av forventet tap. PD-modellen for beregning av forventet tap bygger på en forutsetning om at historiske sammenhenger mellom observerte tap og makrofaktorene arbeidsledighetsnivå og rentenivå forklarer fremtidig PD-nivå. PD beregnes på bransjenivå uten hensyn til kunde-/kontospesifikk informasjon identifisert gjennom PD-modellen for trinnmigrering.

Etter Finanstilsynets vurdering bør vesentlig økt kredittisiko reflekteres i PD-en som anvendes for beregning av forventet tap på utlån i trinn 2. Siden PD-modellene er forskjellige (trinnmigrering versus beregnet forventet tap), stilte Finanstilsynet spørsmål om dette i tilstrekkelig grad hensyntas. Tilsvarende gjelder for lån som har migrert til trinn 2 på bakgrunn av kvalitative kriterier (watchlist mv.).

Styret skriver i sitt svar at det er styrets oppfatning at anvendt PD kan benyttes for å reflektere vesentlig økt kredittisiko, kombinert med parametersettinger i form av påslag og trinnoverstyringer som ivaretar mulige endringer i kredittisiko som ennå ikke er reflektert i PD. Dette begrunnes med at det er samme underliggende PD-modell som anvendes for beregning av forventet tap og vurdering av om utlån har vesentlig økt kredittisiko. PD som er benyttet til vurdering av trinnmigrering er kalibrert til langsiktig utfall. For bruk i tapsberegningen er det ifølge styret nødvendig å gjøre nivåtilpasninger, slik at den enkelte kundes PD er forventningsrett betinget av makrosenarioet.

Finanstilsynet vil påpeke at forventningsrette estimater skal anvendes både ved vurdering av trinnmigrering og ved beregning av forventet tap. Bankens PD-modell for trinnmigrering synes ikke å reflektere endrede makroøkonomiske utsikter da denne er bygget utelukkende på historisk informasjon. Videre er bankens PD-modell for beregning av forventet tap med PD på bransjenivå, og denne vil da ikke reflektere eventuelle endringer i kunde-/kontospesifikke forhold som ikke var reflektert i historisk sammenheng mellom observerte tall og makrofaktorene. Etter Finanstilsynets vurdering må banken være bevisst på modellenes begrensninger, og vurdere hvorvidt det er vesentlige forhold som tilsier overstyring av modellberegningene.

PD for nye kunder og kontoer

Det ble opplyst under tilsynet at nye kunder ofte havner i høyere risikoklasser (høy PD), og at de fleste av disse senere migrerer til bedre risikoklasser. Finanstilsynet mener at det kan stilles spørsmål om bankens identifisering av vesentlig økt kredittisiko gjennom negativ PD-migrering i tilstrekkelig grad hensyntar at PD for nye kunder ofte er høy ved førstegangs innregning. Finanstilsynet viste til at det er ulike krav til modeller som anvendes for regnskaps- og kapitaldekningsformål, og at gjeldende metode har begrensninger med hensyn til identifisering av vesentlig økt kredittisiko for nye kunder. Banken har informert om at vesentlig kredittforverring for kunder med høy inngående PD vil undersøkes nærmere i forbindelse med videre modellvedlikehold og -utvikling.

Konvertering av utlån i trinn 2

Finanstilsynet tok i foreløpig rapport opp en problemstilling knyttet til hvordan lån som migrerer fra trinn 1 til trinn 2 behandles ved senere konvertering, for eksempel fra kortsiktig til mer langsiktig finansiering. Dersom konverteringen medfører at utlånet betraktes som et nytt utlån og overføres til trinn 1, samtidig som den vesentlig økte kredittisikoen (som medførte plassering i trinn 2) ikke er hensyntatt i prisingen av utlånet på konverteringstidspunktet, vurderer Finanstilsynet at det er en fare for at tapsrisikoen undervurderes i slike tilfeller. Finanstilsynet noterer at banken arbeider med en løsning for å koble sammen kontoer i relasjon til refinansiering med god kvalitet for å sikre bedre kvalitet på steg 2-migrering. Videre påpeker banken at reell kredittisiko uansett er hensyntatt i prising/lønnsomhetsvurdering ved refinansiering/konvertering.

Øvrige forhold

Under tidspunktet for tilsynet benyttet banken lavrisikounntak for identifisering av vesentlig økt kredittrisiko. Dette innebar at kriterium for negativ PD-migrering ikke ble benyttet for kunder med PD under 0,6 prosent. Finanstilsynet har fått bekreftet fra banken at lavrisikounntaket er avvirket.

3.5.2 Usikkerhet i estimater og bruk av overstyringer

Sammenhengene mellom PD, LGD og EAD og den makroøkonomiske utviklingen er sentrale i alliansens tapsmodell. Perioden tilgjengelig for modellering har vært preget av gode tider som gir liten variasjon i data og det er krevende med bruk av statistiske metoder. Finanstilsynet har samtidig merket seg at KFK har nedjustert misligholdsraten i det statistiske grunnlaget som følge av antatt kvalitetsforbedring i bankene. Finanstilsynet viser til at det skal utvises forsiktighet ved å utøve denne type skjønn.

I dokumentasjon for tapsmodellen er det presisert at makroøkonomiske faktorer er viktigste årsak til endringer i mislighold. For å unngå for høy kompleksitet er imidlertid modellen begrenset til å bruke kun to makroøkonomiske forklaringsvariabler; arbeidsledighet og rente. Det er vist til at det var positiv samvariasjon mellom arbeidsledighet og rente før inflasjonsmålet ble introdusert i pengepolitikken i Norge i 2001, men at denne sammenhengen ble brutt etter innføringen av inflasjonsmålet. På den bakgrunn ga en standard regresjonsmodell estimat på sammenhengen mellom rente og mislighold som var slik at høyere rente førte til lavere mislighold. Det ble derfor besluttet at det måtte etableres en annen tilnærming. Det ble besluttet å etablere en effektmatrise med ulike PD-nivåer for ulike nivåer på arbeidsledighet og rente. Datagrunnlaget for å estimere effektmatrisene er først og fremst observert mislighold i alliansen fra og med 2007, men det er ifølge dokumentasjonen skjønn involvert da hjørneverdiene i effektmatrisen ikke er observert.

Finanstilsynet noterte fra tilsynet at banken søker å holde scenarioene for beregning av forventet kredittap i trinn 1 og trinn 2 relativt faste fra kvartal til kvartal, og at endringer i makrobildet og tapsrisikoen hensyntas i vurderinger knyttet til scenariovektingen. I bankens presentasjon av makroforutsetninger fremkommer det eksplisitt hvilke tapsnivåer som forventes i det enkelte scenario, og Finanstilsynet mener at det er en risiko for at banken ikke i tilstrekkelig grad hensyntar tapsrisiko knyttet til sektorer og bransjer hvor tapene har vært moderate de siste 10-15 årene, men hvor det anses å være usikkerhet gitt gjeldende makrobilde. Finanstilsynet viste til stor usikkerhet knyttet til næringseiendom (utleie) samt bygg og anlegg, og at det mest alvorlige scenarioet i bankens tapsmodellering under tidspunktet for tilsynet var basert på oljeprisfallet med tilhørende realøkonomiske konsekvenser i 2014. Finanstilsynet noterer at banken har etablert en mer dynamisk tilnærming til sektorkrise-scenariet i etterkant av det stedlige tilsynet, noe som innebærer at det hvert kvartal gjøres en særskilt vurdering av hvilken type sektorkrise som er mest aktuell på beregningstidspunktet.

ECL for oppkjøpsfinansiering

Finanstilsynet vurderer at banken ikke har gjort grundige nok vurderinger knyttet til verdsettelse av unoterte aksjer i nedgangsscenario. Finanstilsynet noterer at banken vil vurdere hvorvidt det kan være hensiktsmessig å isolere unoterte aksjer som egen sikkerhetstype i stresstestmodellen som ligger til grunn for scenarioberegningene.

Internrevisors rolle og behov for uavhengig kontroll

Organisering av arbeidet knyttet til de kvartalsvise tapsberegninger involverer i stor grad bankens kontrollfunksjon i andrelinje. For å sikre tilstrekkelig kontroll av tapsmodellen og lokal implementeringen av alliansens fellesmodell forventer Finanstilsynet at banken prioriterer tilstrekkelig uavhengig kontroll av modellavsetningene, for eksempel ved økt bruk av internrevisjonen.

Øvrige forhold

Finanstilsynet mener at bankens rutiner for overstyringer/ledelsesskjønn bør utvides til å inkludere vurdering av behovet for overstyring i tilfeller der bankens PD-modell for trinnmigrering (til trinn 2) ikke fanger opp endringer i makroøkonomiske forhold.

Finanstilsynet noterte at IFRS 9-modellen for første gang ble validert i 2021. Oppdatert IFRS 9-modell ble tatt i bruk i 2023 og var under tidspunktet for tilsynet ikke validert. Finanstilsynet har notert at valideringsrammeverket vil være gjenstand for kontinuerlig forbedring basert på erfaringene som vinnes gjennom valideringsarbeidet, og det skal gjøres tilpasninger i tråd med anbefalinger fra eksterne revisor i forkant av validering for utfallsår 2023. Validering av versjon 2 av IFRS 9-modellen for utfallsår 2023 gjennomføres i andre halvår av 2024.

3.6 Bærekraft- og klimarisiko

I foreløpige tilsynsrapport noterte Finanstilsynet at bankens overordnede transisjonsplan var under utarbeidelse, og at banken på tidspunktet for tilsynet ikke hadde ESG-klassifisering av PM kunder. Av styrets svarbrev noterer Finanstilsynet at banken nylig har vedtatt plan for klimaomstilling for boligeiendom. Det fremgår imidlertid ikke om banken har vedtatt noen overordnet transisjonsplan for å nå målet om netto nullutslipp innen 2050 for bankens finansierings- og investeringsvirksomhet.

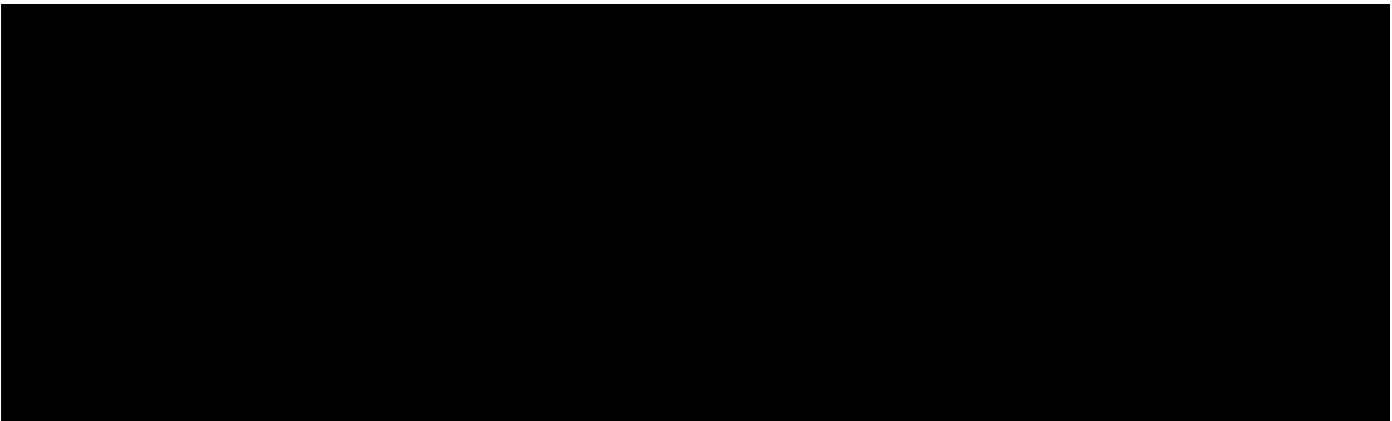
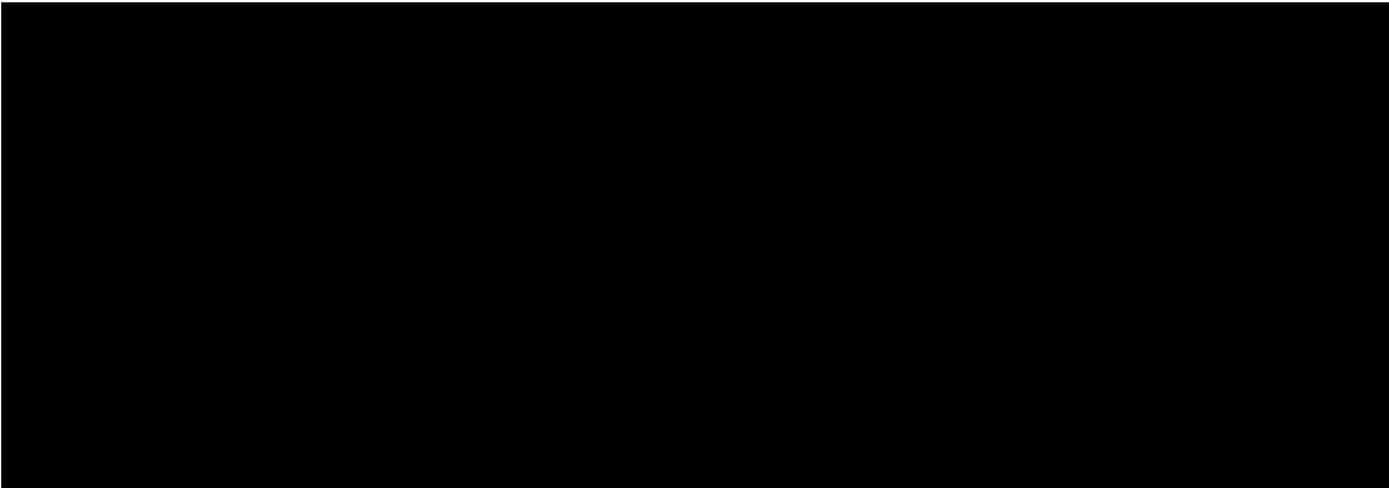
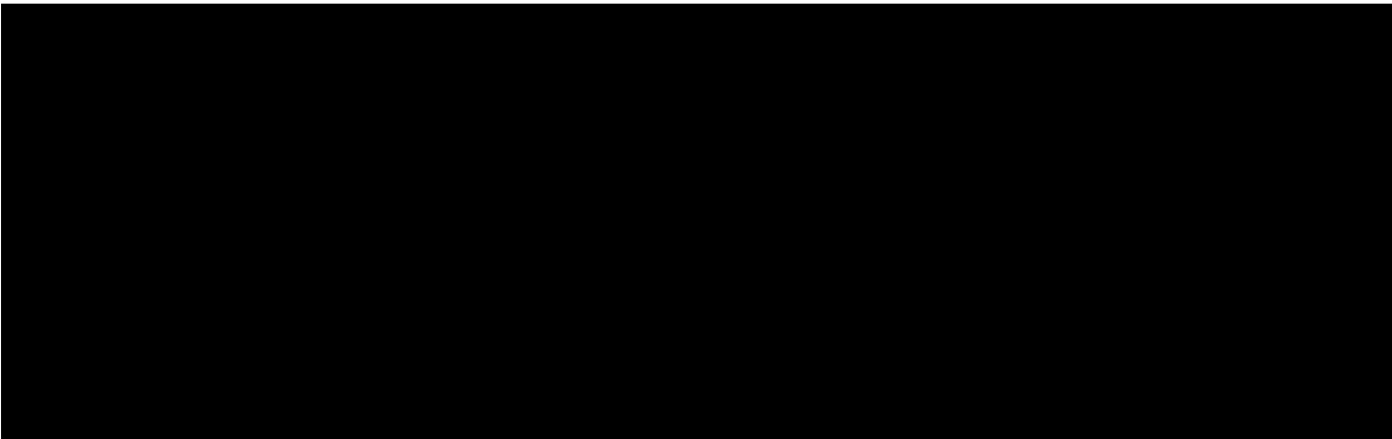
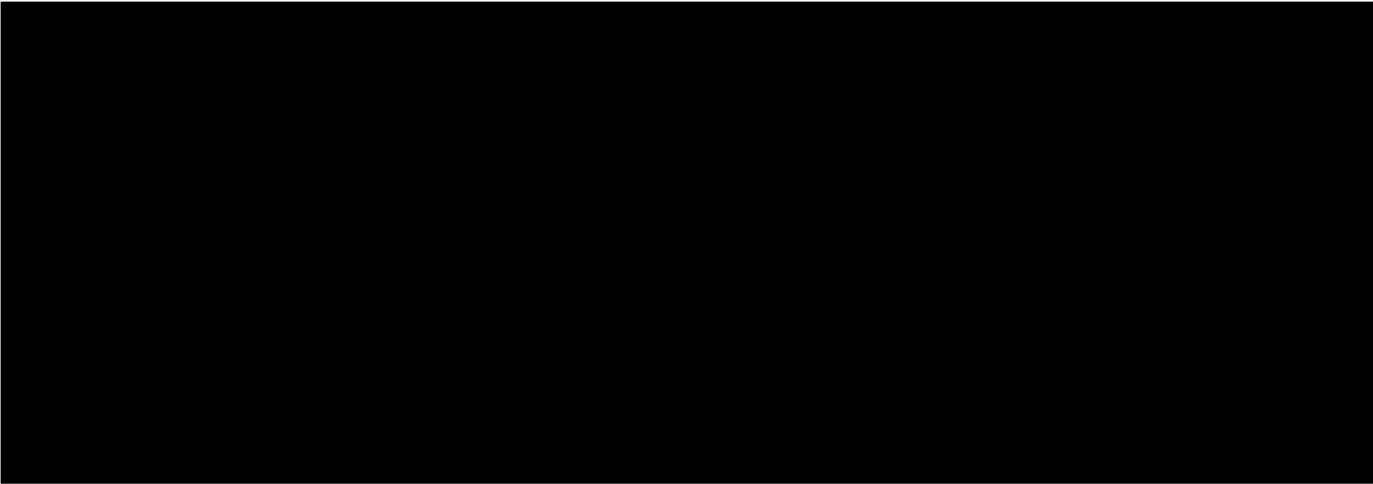
3.7 Engasjementsoppfølging og kredittsaker

Finanstilsynet ba om en nærmere beskrivelse av bankens retningslinjer for store engasjementer på watchlist og engasjementer som treffer kriteriene for uttrekk til nedskrivningsvurdering, som begge er unntatt fra rutinen for engasjementsoppfølging på bedriftsmarkedet. Det fremgår av styrets svar at det i 2024 er foretatt en endring i måten banken foretar uttrekk til nedskrivningsvurdering. Tidligere krav om utarbeidelse av handlingsplaner er erstattet med krav om utarbeidelse av avdelingsvis watchlist. Kriteriene for engasjementer på watchlist redegjøres for i svarbrevet. Watchlist rapporteres kvartalsvis, og alle kunder på watchlist skal vurderes for nedskrivning. Dersom det avdekkes kunder med endret nedskrivningsbehov, skal nedskrivningen beregnes og dokumenteres.

Finanstilsynet ba i foreløpig tilsynsrapport styret om å redegjøre nærmere for bankens retningslinjer for håndtering av aksjer mottatt i forbindelse med restruktureringer og konvertering av lån, herunder retningslinjer for informasjonsutveksling og salg. Finanstilsynet ba også om at banken oversender sine eksisterende skriftlige retningslinjer for dette. Finanstilsynet noterer av svarbrevet at det har vært få saker hvor banken har mottatt aksjer etter konvertering av lån. Det fremgår av svarbrevet at bankens praksis har vært at håndteringen av aksjene har vært uavhengig av kundeavdelingen som følger opp kundeforholdet. Banken skiller således mellom håndtering av mottatte aksjer og oppfølging av kredittengasjement. Det fremgår av svaret at det ikke er utarbeidet spesifikke retningslinjer knyttet håndtering av mottatte aksjer utover det som mer generelt er gjeldende, herunder regler om taushetsplikt, retningslinjer for innsideinformasjon og tilhørende lovverk og forskrifter.

Styret skriver at det vil be administrasjonen om å vurdere utarbeidelse av mer spesifikke retningslinjer for håndtering av mottatte aksjer. Finanstilsynet vurderer at det bør utarbeides slike retningslinjer som blant annet presiserer at håndtering av mottatte aksjer skal håndteres uavhengig av kundesiden.

Finanstilsynet gjennomgikk flere kredittsaker under tilsynet.

Vi ber banken sende kopi av dette brevet til valgt revisor og internrevisor.

For Finanstilsynet

Linda Støle Hårstad
seksjonsleder

Einar Thorsrud Lømo
tilsynsrådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk.